Ա. ՏԱՐԻ ԹՈՒԱԿԱՆ ՀԱՅՈՑ 9 ՄԵՀԵԿԱՆ 4383 — Հ. Տ 15 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1892 ԹԻՒ 9

ԴԱՆՈՒԲ

LE DANUBE

ՀԱՆԴԷՍ ԵՕԹՆՕՐԵԱՅ

ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻ ՇԱԲԱԹ ՕՐԵՐ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ամէն երկրի համար տարեկան 12 ֆր. կամ 5 րուպլի թղթադրամ։

Պարսկաստանի համար տարեկան 8 ֆր. կամ 3 րուպլի թղթադրամ։

Փոստի ծախքը խմբագրութիւնս կը վճարէ։

ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

Ծանուցման տողը 50 սանթիմ է։ Հայերէն Պուլկարերէն եւ Փռանսերէն լեզուով։

Խմբագրութեանս ղրկուած նամակ կամ գրութիւն ետ չ՚դարձուիր։

Նամակ եւ դրամ պէտք է ղրկել հետեւեալ հասցէով։

M .S. TUTUNDJIEFF
Rédacteur du journal “TANOUP”
(BULGARIE) ROUSTCHOUK

ՄԻ ՔԱՆԻ ԽՕՍՔ ԱՌ ՏԵՂԱՑԻ ԱԶԳԱՅԻՆՍ

Ա.

Նորէն Ռուսճուգի ազգայինք պիտի զարմանան թէ ինչո՞ւ յաճախ իրենց վրայ կը խօսինք, բայց մենք կը պատասխանենք պարզ և ժողովրդային մի առակով, ինչ որ աչքի մօտ է, սրտի ալ մօտ կը լինի. Ռուսճուգցիք սոյն առակի ճշմարտութեան կը հաւատան, այլ երբ զայն «Դանուբ»ի էջերուն մէջ կարդան կը դադրին այլեւս հաւատալէ, մանաւանդ քաղաքիս ազգայնոց մեզ դէմ ունեցած անարդար հակակրութիւն իրենց հաւատքէն աւելի զօրաւոր է, դա մեզ փոյթ չէ, մենք յոյս ունիմք որ մի օր այդ հակակրութիւնը անշուշտ պիտի փոխուի փափաքելի համակրութեան, և այդ համակրութիւնը մենք չի պիտի գիջանիմք շողոքորդութեամբ շահելու այլ անկեղծութեամբ և ճշմարտախօսութեամբ, գիտնալով որ մեր բռնած ուղղութիւնը շատ դժուար է, մենք սա փորձը մեր աչաց հանդէպ ունիմք, երբ մեր թերթով Պուլկարիոյ Հայ երիտասարդութեան վրայ ճշմարիտ ակնարկներ նետող մի յօդուած հիւրընկալեցինք, տեղւոյս երիտասարդութեան միայն անմիտ մասը բիրտ ու կոշտ միջոցներով մեզի դէմ ելաւ ու յաջողեցաւ իսկ նիւթապէս վնասել, այլ որչափ մեծ է գիտէ՞ք մեր մխիթարութիւնը երբ կը տեսնեմք որ այդ երիտասարդութեան հակացող ու ազնիւ դասակարգը զգաց ընթերցարանի մը պէտքը ու այսօր մեծ ջանքեր կ՚ընէ մեր հրաւէրը իրականացնել իր սոյն ազգօգուտ ձեռնարկովը, և կը հրաւիրեմք մեր ազնիւ քաղաքացիները որ քաջալերեն մեր երիտասարդութեան սոյն անմեղ և օգտակար ձեռնարկը։

Բ.

Սկսինք մեր «խօսքերուն» Ազնիւ Ռուսճուգցիք ամենուս յայտնի է որ Ազատատէրն Պուլկարիա դաստիարակութեան հարցին ինչ մեծ կարեւորութիւն տուած է, և որչափ մի կոկիկ օրէնք տուած է մեր ձեռքը, մեր զաւակները կրթելու համար ըսելով մեզ «դրամ հաւաքէ՛ և կրթէ՛ զաւակներդ և երբ քու մէջէն մի անհատ չուզեր իր կարողութեան չափով դաստիարակութեան լումայն՝ տուրքը տալ ցոյց տուր ինձ ես կատարել կը տամ նրան իր պարտականութիւնը»․ Բայց այդ արդարանէր կառավարութիւնը կարծեմ բնաւ մեզի չըսաւ որ «այդ հաւաքած դրամդ միայն քու արական սեռիդ ծախսէ ու անդին զրկէ գեղեցիկ սեռը»․ մեր յուզած հարցը իր նորութեանը համար թերեւս շատերու ականջին խորթ հնչէ, այլ երբ

այդ չատեր ըսածնիս լաւ խորհին ու դատեն, այն ատեն պիտի ճանաչեն մեր խօսքերու ճշմարտութիւն, և իրենց այդ խորհերու ու դատողութիւններու օժանդակելու համար պարզեմք մեր հայեացքը սոյն հարցի մասին։

Շրջիմք մի անգամ Վառնա, Շումնու, Տօպրիչ, Սիլիստրէ, Ֆիլիպէ են. մէկ խօսքով Պուլկարիոյ ամեն Հայաբնակ քաղաքներն ու՞ր պիտի տեսնեմք որ վարժարանք երկսեռ չեն և հոգաբարձութեան հաւաքած գումարովը չե՞ն մատակարարուիր. սա արդարութիւ՞ն է միթէ Ռուսճուգի իգական սեռի դաստիարակութեան դրամի հոգը թողուլ և ծանրացնել Աղնուուհի խնամակալուհեաց վերայ, որք գիշեր ու ցերեկ մի համեստ պիւտճէ գոյացնելու համար դռնէ 'ի դուռ կը պտտին ու կը ա.քնին, այս կէտը Ռուսճուգցի հայրերուն պատիւ կը բերէ՞, միթէ մեր մեղուաջան խնամակալուհիք այդ ծանր և տաղտկացուցիչ հոգէն ազատ եղած ատեններին չի՞պիտի կարենան կամ փափաքին դպրոցի աղջկանց յատուկ բաժնէն ներս աւելի մեծ ու բարոյական հոգեր ստանձնել, մենք այնպիսի ազգայնոց անգամ հանդիպեցանք այս մի քանի աւուրց մէջ որ այդ խնամակալուհեաց ստանձնած բեռը մի քիչ թեթևցնելու համար տրուած պարահանդէսն անգամ քննադատելու ելած են, և համարձակեցան ըսել թէ՝ «արական սեռի վարժարանը երեսի վրայ թողեր են ու աղջկանց վարժարանը կը հոգան» մենք այս տեսակ խօսքերուն ՝ԷՀ՝Ն կը հոտի ըսելով անցնիմք մի ուրիշ համոզական հաշուի։ Համարենք թէ մի Ռուսճուգցի հայր երկու աղջկան և 2 մանչու հայր լինելով տարին 150 ֆրանք դպրոցական տուրք կը վճարէ, եթէ Ռուսճուգ ունենար այնքան ազգային կալուածներ որ ազգ. դպրոցական տուրքի պէտք չի զգայուէր, այդ հայրը իր 150 ֆրանքը ու՞ր պիտի ծախսէր, բնական է իր տունը ուր հաւասարապէս իր 4 զաւակներն ալ պիտի վայելէին այդ 150 ֆրանքը. ա՛րդ, ի՞նչ արդարութիւն է որ այդ 150 ֆրանքը երբ ազգային մտուկը կը մտնայ, միայն արական սեռի կը յատկանայ որով այդ 2 աղջկանց մայրը կը պարտաւորի իր ուրիշ ծախքերէն խնայել (կամ ճիշտը խօսելով) խնամակալուհեաց ջանքերուն անտարբեր չի գտնուելու համար իր ամուսնոյն հետ կծու կամ քաղցր մի հակաճառութեան բռնուիլ ամեն ամիս կամ ամեն շաբաթ։

Այս տարի մեր նախորդ տարիներէ աւելի հարուստ մի դաստիարակութեան պիւտճէ ունենալնք հնարհիւ «թէվզի քոմիսիոն»ի (երանի թէ թղթի վրայ գրուածը իրականանար) այսինքն տարին 7200 ֆրանքի հատոց, այդ գումարէն ամսական 200 ֆրանք չե՞մք կարող միթէ յատկացնել մեր աղջկանց դաստիարակութեան համար, մեր քիչ մ՚առաջ պարզած մտադրութեամբ, կրնամք եթէ կ՚ունենամք, խնդրեմք թող չի պակսի մեզ՝ էն այդ կամքը եթէ կ՚ուզեմք ապադարասէր լինիլ, մեր այս յուզած հարցը թերևս իր դէմ սա առարկութիւնը հանէ թէ «մենք հոս չ՚ունիմք երկսեռ մի վարժարան կազմելու յարմար մի դպրոցական շէնք»։ մենք գրելէ և պարզելէ փախուստ չեմք տար երբ հարցը ազգին յառաջադիմութեան կը վերաբերի։ Ազատ Պուլկարիոյ ժողովրդասէր կառավարութիւնը մեզի մի ձրի դեսին հնարհելու պատրաստ է (եթէ մեր կողմանէ խնդրուի) մի դպրոց կանգնելու համար. եթէ խորհիմք ամսթ է ասել թէ դրամ կը պակսի մեզ 150–200 աշակերտի համար մի դպրոցի շէնք կանգնելու ատեն, ինչո՞ւ, վասն զի 2300 ֆրանք պատրաստի դրամ կայ դպրոցասիրաց ընկերութեան անխոնջ ջանից հնարհիւ նոյն չափ ալ մի գումար աղջկանց վարժարանի նախորդ հոգաբարձութեան մօտ. երկար տարիներէ 'ի վեր Աղքատասիրաց ընկերութիւնը դովելի ջանքով ազգէն դրամ կը հաւաքէ. թող այդ ընկերութիւնը համոզուի որ եթէ 1700 ֆրանք տայ իր նպատակէն շեղած չըլլար. քանի որ այդ շէնքին մէջ ազքատի զաւակներն ալ պիտի կրթուին, տեղս խնայողական մի ընկերութիւն կայ որոյ կանոնագրութեան ոգւոյն հակառակ չէ եթէ 1500 ֆրանք մի գումար կանխավճար ընէ ապագային իր ազգին ընելիք 0/0ին 20 նպաստին 'ի հաշիւ. քաղքիս Հայ երիտասարդք ևս ջանք ընեն լաւ մի թատերական ներկայացում տալու յարմէ 500 ֆրանք անկարելի է որ չի գոյանայ որով կ՚ունենամք 6000 ֆրանքի մօտ մի կլորիկ գումար և այդ գումարով կարող եմք սկսել գործի և ձեռնառկել վարժարանի կառուցման. գիտեմք որ այսչափ գումարով չեմք կարող վերջացնել մեր գործ. բայց երբ գործը կիսակատար մնայ այն ատեն պիտի զգամք և սիրով ձեռնարկել հանգանակութեան և մեր դրացի քաղաքացի ազգայինք ալ անտարբեր չի մնալով սիրով պիտի օգնեն մեզ. և ու՞ր կառուցանել վարժարանը. իրարմէ հեռի երկու հայ թաղերու ճիշդ մէջ տեղը ուր ձմեռուան եղանակին երթևեկութեան համար

գժուարութիւնք ալ պիտի վերնան, թողունք անուանական պատիւը մէկ կողմ, երբ խորհիմք ազգին շահը, երբ մտածեմք մեր զաւակները, երբ մի ակնարկ նետեմք մեր յուզած հարցի կարեւորութեանը վերայ, այն ատեն պէտք չէ որ այս ձեռնարկն ընելու համար ո և է ջանք խնայեմք։

Այս օրուան մեր մի քանի խօսքերն այսպիսով վերջացնեմք։

ՌՈՒՍԱՀԱՅԵՐԻ ՀԱՄՈԶՄՈՒՆՔՆ ԴԷՊԻ ՏԱՃԿԱՀԱՅԵՐԸ, ՆՐԱՆՑ ՀԱՍԿԱՑՈՂՈՒԹԻՒՆԸ. ԳՈՐԾԵՐԻ ՆԵՐԿԱՅ ՎԻՃԱԿԸ ԵՒ ԹԷ ԻՆ՞Չ ԱՐԵԼ ԵՆ ՏԱՃԿԱՀԱՅԵՐԸ։

(Շարունակութիւն 8րդ թիւէն և վերջ։)

ԺԲ. Տաճկահայ գաւառները օրինակ առնելով Պօլիսից եւ հետեւելով նրա հետամուտ են եղել նոյնպէս ուսման եւ դաստիարակութեան, մանաւանդ փոքր Հայքում եւ Կիլիկիայում. — Նիկոմիդիա, Զմիւռնիա, Սեբաստիա, Եւդոկիա, Կեսարիա, Ակն, Արաբկիր, Երիզա, Զէյթուն, Կիւրին, Տիվրիկ, Եօզկաթ, Հաճին, Մարաշ, Այնթապ, Չէօք Մէրզիմէն, Սիս, Ադանայ եւ Տարսոն, որոց մէջ գտնըվում են այսօր բաւական գոհացուցիչ վարժարաններ եւ որոնց համար ժողովուրդը չի խնայում եւ ոչինչ։

ԺԳ. Տաճկահայերն են եղել նաեւ Հայկական հարցի ստեղծողը. եւ Տաճկահայը վճարել է Եւրոպայ գնացող պատուիրակութեան ծախսը. տասնեակ հազարներ, այն է՛լ ոչ բոլոր ժողովուրդը, այլ մի քանի անձինք, առանց ազդուկի, առանց փոթորկի որպէս անում են — Ռուսահայեր մի քանի րուբլիի համար, այլ խաղաղ, անգանգատ եւ համեստ լռութեամբ. որոց ոմանց անուններն Ռուսահայ մամուլի մէջ դարձեալ սեւահոգի Հայկակների գրչով անարգ ու կեղտոտ ներկայացուած են։ Այն Հայկակի որոյ հոգին ու միտքը ապականվել ծայրայեղ ստութիւններով։

ԺԴ. Առաջին անգամ Հայ ազգի գոյութեան վերայ Եւրոպային եւ բոլոր աշխարհի ծանօթութիւն տուողներն եղել են Տաճկահայերը. թէ՛ գտնըվում է արեւելքում մի Քրիստոնեայ Ազգ՝ որուն Հայ է ասվում, որը ունի իւր չարունակութիւնը եւ անցեալում նշանակելի գործերը ու պատմութիւնը։

ԺԵ. Տակաւին Ռուսահայ մամուլի ներկայացուցիչը ծնուած կամ օրօրոցում պա՛մ պա՛մ լալիս, եւ Վրացի ծծմայրի քունը խանգարելիս, Տաճկահայը ունեցել է, ո՛չ միայն Պօլսում, ոչ միայն Իզմիրում, այլ Եւրոպայի կեդրոնում լրագիր ու ամսագիր հրատարակութիւններ. «Բազմավէպ», «Արեւմուտք», «Եւրոպայ», եւ «Բարիզ» անուններով յայտնի ֆրանսական թերթեր. որոնք մինչ օրս էլ ապրում են եւ իրանց ձիւնի նման սպիտակ մազ ու միրուքի ներքեւ գործում են, գրում են. «Փարիզ» լրագրի խմբագիր պ. Սրբուհամ Կիլիկեցի Մուրատ պատուելի որդի. Զարմայրի ուղեալ բարոյալից նամակա հրատարակութեամբ, եւ «Արեւմուտք» եւ «Եւրոպայ» լրագրաց խմբագիր Ստեփան Ոսկան՝ երկար տարիների 'ի վեր հրատարակելով Ֆրանսերէն Րէֆօրմ անուն լրագիր, որոյ մասին այնքան անծանօթ է Ռուսահայը որ գուցէ առասպել համարուի մեր այս ասածները։

ԺԶ. Եղել են տասնեակ պարբերականք նոյն իսկ Պօլսում «Միւնատիի Էրճիաս», «Վարագայի Հավատիս», եւ «Մանզումէի Էֆքեար». Հայատառ Թրքաբարբառ ժողովրդի հասկացած լեզուով, ժողովրդի հետ խօսող լրագիր։ Սորանից զատ, զուտ Հայերէն աշխարհիկ բարբառով եղել են բազմաթիւ հրապարակաթերթեր — «Հայաստան» ու «Բուրաստան», «Ծաղիկ» ու «Ծիածան», «Մասիս» ու «Արարատ», «Օրագիր» ու «Նորագիր», «Մեղու» ու «Թատրոն» «Արեւելեան Մամուլ» «Երեւակ» ու «Ժամանակ», «Թռչնիկ» ու «Հայրենիք», «Ասիա» ու «Կիլիկիա»,«Երկրագունտ»«Արշալոյս»«Յոյս» եւ «Լոյս» որոնք ծառայել են Օսմ. Պետութեան եւ ազգի շահերի, տարածել են բառ կարի երկրի ժողովրդական պահանջների համաձայն լուսաւորութեան եւ մարդավայել կենցաղի գաղափարներ։

ԺԷ. Վենետիկ եւ Վիէննայի Մխիթարեանց կարեւոր հաստատութեանց հիմնադիրներն եւ նոցա նիւթապէս ու բարոյապէս նպաստողները եղել են դարձեալ Տաճկահայեր. սկսած Սեբաստացի Մխիթար վարդապետից, Միքայէլ Չամչեանից, Եդուարդ Հիւրմիւզից, Արսէն Բագրատունիից, մինչեւ Մեծն Ղեւոնդ Ալիշան, Հայ պատմութեան, Հայ տեղագրութեան ջահանշոյլ գոհարներն։

ԺԸ. Տաճկահայը՝ ծնել է, մեծացրել է, եւ ապրեցրել է հազարաւոր Ազգային բանաւոր մշակներ, ինքնաուս եւ ինքնարոյս գործիչներ, գրագէտներ, բանաստեղծներ, լեզուաբաններ, խմբագիրներ, պատմաբաններ եւն։ Յովհան Միրզա Վանանդեցի (քահանայ), Ֆիզիքա, Մուրատ, Փէշտըմալճի, Զամուռճի՝ եւ Մոզեան պատուելիներ, Պօղոս Նալեան (Պատրիարք), Ներսէս Վարժապետեան (Պատրիարք) Մկրտիչ Խրիմեան (Հայրիկ), Խորէն Նարպէյ (քերթող) Գրիգորիս Եպիսկոպոս Ալէաթճեան (Թռչնիկ Պեգասեան լրագրի խմբագիր. Եկեղեցական համագումար ժողովոյ ատենապետ). Մատթէոս Իզմիրլեանց, Երեմիա, Գէորգ Արծրունի, Հիւնքեարպէյէնտեան քահանայք, Մարկոս Ազարէկեան, Յովսէփ Շիշմանեան (ծերենց) Մկրտիչ Պէշիքթաշլեան, Պետրոս Դուրեան, Արմենակ Հայկունի, Յարութիւն Սըվաճեան, Մատթէոս Այվատեան, Ճանիկ Արամ, Օգսէն Խօճասարեան, Յովհաննէս Միւհէնտիսեան, Թորոս Նազարեան, Մատթէոս Մամուրեան, Սիմոն Ֆէլէկեան, Յակոբ Ոսկան, Տիգրան Մանավ, Կարապետ Իւթիւճեան, Գրիգոր Օտեան, Թ. Թէրզեան, Մ. Գարագաշեան, Նորայր Բիւզանդացի, Ստեփան Փափազեան, Սիմոն Միքայէլեան, Ռէթէոս Պէրպէրեան, Յ. Գուրգէն, Աղեքսանդր Փանոսեան, Մելքոն Կիւրճեան, Յ. Սեթեան, Միհրան Ասքանազ, Գրիգոր Մարգարեան եւն եւն. որոնք ծաղկած ու ծաղկացրած են Հայ լեզուն, Հայ գրականութիւնը, եւ այն էլ ո՛չ թէ Ռուսահայերի պէս գիմնազիոնների, համալսարանների եւ այլ տէրունական, թանգարան ու գրադարանների օգնութեամբ, որը որպէս նա

խաինամութիւն բաց է եղել Ռուսահայերի առջեւ։

ԺԹ. Հայկական երաժշտութիւնը եւ ձայնագրութիւնը՝ որը լարում է մարդուն հոգին ու զգայմունքը, ծաղկացրել, կատարելագործել են դարձեալ Տաճկահայերը, Արիստակէս վարժապետ, Գարրիէլ Երանեան, Նիկողոս Թաշճեան, Պապա Համբարձում, Եղիա Տնտեսեան եւ Տիգրան Չուխաճեան, որոնք հոգի տուել են երգին ու շարականին, կիթառին, քէմանին ու դաշնակին.— ԸՐ ՄԸՐԴԷԿ ԵՐԷ ՀՈՆԷՆ ասած է Շիլլէր։

Ի. Թատրոնական գիրքի մէջ էլ անդրանիկն եղել են Տաճկահայերը, հիմնել են ԱԼԵՔՍԱՆԴՐԻԱ Թատրոն որ այժմ ասվում է Նոր Թատրոն Հայոց Ս. Երրորդութեան եկեղեցւոյ կալված, ուր խաղացել են յաջորդաբար Տիկին Ա. բուսեակ, Տիկին Հրաչեայ, Տիկ. Դարագաշ, Աստղիկ ու Սիրանոյշ. պարոնայք Վարդովեան, Գարեգին Ռըշտունի, Մնակեան, Պապեան, եւ ամենէ վերջինը Պ. Ադամեան որը զմայլացրեց Ռուսաստանը ամբողջ, հին ու նոր բազմաթիւ նուիրուածներ թատրերգական գործին, որոնք կենդանացրել են մոռացուած անցեալը, իրանց սեւ ու ճերմակ պատկերներով. ներկայացրել են «Հայկ Դիւցազն»ը «Արշակ Բ.» «Արայ Գեղեցիկ» «Վարդան Մամիկոնեան» «Մեծն Ներսէս» «Սանդուղդ» եւ այլ շատեր. «աղգանոյշ» ու «աղգահոտ». ամենքն ալ Հայերէն ու հրահանգիչ։

ԻԱ. Աշխատանքներ եղել են նաեւ Վանայ ծովի վերայ չոգենաւ բանեցնելու, եւ արտօնութիւն էլ ստանալուց յետոյ անկախ պատճառներ արգելք դառել են, լ եւ տրուած արտօնութիւնն էլ ետ առնուել։ Ինչպէս նաեւ ճիգեր եղել են գաւառների մէջ դրամատուններ հաստատելու, եւ ժողովուրդը ազատելու տոկոսառուների ձեռքից, եւ չը թողնելու համար որ պանդխտութեան մէջ փճանայ Հայ ազգի թարմ ոյժերը. բայց էլի կամքից անկախ պատճառներ արգելք եղել են գործին եւ խափանել են երկրաչէն մտածմունքներն։

ԻԲ. Տաճկահայը՝ ոչ պակաս զինուորական ոյժ էլ ցոյց տուել է, բոլոր աշխարհի առջեւ. Զէյթունցի լեռնական Հայերը՝ հինգ հարիւր տարիներից 'ի վեր ժառանգական դիւցազնութեամբ սրբացրած են Կիլիկիոյ բարձունքն եւ Տաւրոսի սարերը. դարերի ընթացքում հազարաւոր մարտիրոսների արեամբ պահպանել են մի ամբողջ Կիլիկիայի Հայութեան պ ա ր ծ ա ն։ Հայ ազգութեան, որոց հերոսական քաջագործութեանց ճշգրիտ նըկարագիրն ընդարձակ հատորներու կը կարօտին։

Մի խօսքով Տաճկահայը՝ չը նայելով իրա. շատ ու շատ պակասութիւններին, ինչպէս բնական է ամէն ազգի մանկանացուներին, գործել է եւ էլի գործում է, են թէ՝ մինչեւ օրս՝ արել է այն՝ ինչոր կարողացել է, եւ կամ հանգամանքները թոյլատրած են իրան։ . . . ։

Այսչափը՝ պատեհ ու անպատեհ խօսելուց յետոյ կը թողնենք որ Ռուսահայ ոչոարէմրնէ։ներն էլ իրանք ցոյց տան իրանց առաւելութիւններն, եւ պարապ տեղ չ'օրօրեն մեզի իրանց Տնէ։էշպոական ծրագիրներով. կամ պատճառ չը տան որ, մենք դարձեալ ստիպուինք խօսիլ իրանց մասին էլ, ինչ որ հասկացած ենք եւ ինչ որ 'ի մօտոյ գիտենք։

ՎԷՏԷՐԱՆ

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՍԻԼԻՍՏՐԻ 28 ՅՈՒՆՎԱՐ 1892

(Շարունակութիւն 7րդ թիւին և վերջ)

Պուլկարիոյ և Ռումանիոյ երկիրներու մէջ ունեցած Հայ դպրութեանց դպրոցներու ընդհանրն ալ մինչ այս օր Պոլսոյ դպրոցներու և կրթական ուղղութեամբ ցոլիմ դարան վարժապետներու ձեռքով առաջնորդուած է, որով այն ամէն դպրոցական անաւելութիւնք և յետադիմութիւնք որք բացորոշ կը տեսնուին խեղճ գաւառացի Հայ դպրոցներուն վրայ նոյն բանը և աւելի վատն կը տեսնուի մեր այս դպրութեանց կրթական գործերուն մէջ, ուստի անդրադառնալով մեր բուն խնդրոյն կուզենք հասկցնել մեր դպրական եղբարց թէ մեր դպրոցաց հոգը և կամ այսպէս ասենք մեր գաւակաց կամ եղբարց ապագայի ճակատագրերը որո՞ւ յանձնենք քանի որ այսքան աննպաստ և անուղիղ դրութեան մէջ ներկայացուցինք մեր այժմեան կրթական գործով զբաղող մարմիններն և անհատներն։

1870ի Ֆրանքօ–Գերմանական պատերազմէն վերջ բոլոր աշխարհ ըմբռնեց Գերման ազգի ընդդրկած Մանկավարժական դրութեան առաւելութիւնն ու պիտանութիւնն, և այն թուականէն սկսեալ շատ ազգեր հիմն 'ի վեր տապալեցին իրենց դպրոցական նախնի ծրագրերն ու մեթոդներն, թարգմանելով ընդօրինակելով և 'ի նոյն իսկ 'ի Գերմանիա ուսանողներ ուղարկելով սովրեցան այդ բարձր արհեստը՝ Մանկավարժութիւն և եկան իրենց հայրենի երկիրներու մէջ տարածեցին ու հասկացուցին նրա առաւելութիւնը և օգտակարութիւնը։

Մեր Ռուսահայ եղբայրները 1870էն շատ տարիներ առաջ ըմբռնելով Գերման ազգի դպրոցներու և ծրագրերու ուղղութիւնքն ու առաւելութիւնքն, փոխանակ Տաճկահայերի նման իրենց տղաքներն 'ի Ֆրանսա ուղարկելու 'ի Գերմանիա ուղարկեցին, որոնք այդ երկրի մէջ ո՛չ միայն պարզ ուսանողներու նման շրջան աւարտելով մեկնեցան այլ նոյն իսկ հեղինակութիւններ և փառաւոր անուններ թողով եկան իրենց հայրենի աշխարհը և կերպարանափոխեցին իրենց Տէր Թոդիկական դպրոցներու անկերպարան վիճակը։ Ռուս կառավարութիւնն ալ արդէն ընդդրկած լինելով Գերման դպրոցներու ուղղութիւնքն, աւելի զարկ տուաւ իր հպատակ ազգաց զարգացման մեծ գոր-

ծին որով Ռուսահայերը երկու գլխաւոր նեցուկներով իրենց դպրոցները այնչափ յառաջ տարին որ այսօր այդ դպրոցներէն դուրս եկող պարզ աշակերտ մը կրնամք համարձակիլ ըսել թէ տասը հատ Ցաճկահայ վարժապետի դպրոցի ուղղութիւն և մանկավարժութիւն սովրեցնելու կարողութիւնն ունի, և Ռուսահայերը իրենց դպրոցներու կանոնաւոր ուղղութեամբն այսօր ունեցան հմուտ և կարող գրիչներ ու գործիչներ. Պօլսեցին որ երբեմն պարծենալով կը փքուէր թէ մենք բոլոր 3 միլիոն Հայութեան ոգի տուողն և լուսաւորիչն ենք, այս օր ամօթէն երկու ձեռքերով երեսները պնդգ կը ծածկեն Ռուսահային յառաջադիմութիւնը չի տեսնելու համար. և երբ Ռուսահայեր Ցաճկահայ դաւառներու մէջ դասախօսելու ելած են, մեր յարգելի ուսումնական ժողովոյ անդամք կամ տեղացի մի Տէր Թոդիկ այնպիսի պժգալի դրութեան և հանդամանաց ենթարկած են այդ անձնուէրներին որք գիշերանց թոզեր փախեր են։

Արդ քանի որ խօսքը այժմ Հայ գաղթականութեան մասին է, գաղթական Հայութիւնը թող համոզուի որ իրեն համար ամենափրկարար միջոցն է մեր Ռուսահայ եղբայրներէն ուսուցիչներ և իրենց դպրոցներու համար մանկավարժներ բերել տալ որ կարենայ իւր կրթական մեծ գործը յառաջ տանիլ

Աշնիւ գաղթական Հայեր, կարծեմ ամենքիդ ալ առանց վշտանալու կը խոստովանիք թէ, դուք այսօր Հայերէն չէք խօսիր, նուազ բացառութեամբ, ամենքիդ ալ միշտ օտարաբարբառ էք. Ձեր ընտանեաց քով և Ձեր գործի մէջ. վերջապէս մեծ պզտիկ ալու և էգ այս տխուր հոսանաց մատնուած էք. ուստի երբ կը ջանաք որ գէթ Ձեր զաւակներն Հայերէն խօսին ու սովրին և սրտերնին Հայութեան համար բաբախէ. ընտրեցէք Ձեզ համար կարգին մանկավարժ Հայ ուսուցիչներ, և նամանաւանդ թէ բերկրութեամբ կը յայտարարեմ թէ, ուղղութեանցս մէջ 'ի Պուլկարիա և 'ի Ռումանիա և նոյն իսկ 'ի Սուչաւա մէկ երկու Հայեր ինձ դիտել տուած և հարցուցած են «ինչո՞ւ համար Ցաճկահայերը Ռուսահայոց պէս անուշ և դիւրըմբռնելի չեն գրեր ըսելով օրինակ կը բերեն, յոյժ ողբացեալ Պ. Ռաֆֆիի երկասիրութիւնքն։ Ահա միթէ՞ այս դիտողութիւնք չէ կարելի ապացոյց նկատել թէ Դուք ժողովուրդքդ ինքնաբերաբար Արարատեան բարբառը ու գրականութիւնը նախամեծար համարած էք Ցաճկահայոց բարբառէն ու գրականութենէն. և հաւատացէք որ եթէ Պ. Ռաֆֆի այդ պատուական գործերն Ցաճկահայոց բարբառով գրուած ըլլար, պիտի դառնար «Նեռն կամ աշխարհի վերջը» անուն գիրքն որ կարդացողն երբ կ'ուտատէ կը պարտաւորի իւր ընկերին սա հարցումն ընել «Դուն բան մը հասկցա՞ր»։

Մի գլխաւոր դիւրութիւն ալ ունինք Արարատեան բառբառը կարգին սովրեցնել տալու Ձեր նոր ու մատաղ սերնդեան, քանի դաղթականութեան մէջ Հայ մայրերը 'ի մեծ ցաւ մեր ամենի իրենց կաթին հետ միատեղ Հայ լեզուն չեն ջամբեր Հայ մանկիկին անմեղ շրթները օտար բառեր թոթովելով կը բացուին. և օտարաբարբառ վիճակով Հայ դպրոցի սեռան կը կոխեն և անդ իբր մի նոր լեզու Հայերէն կը սովրին, և գիտցէք որ Հայ լեզուի դիւրութիւնն ու ճկունութիւնն է որ շուտով կը սովրին. և եթէ Հայ լեզուն ալ օտար լեզուներու պէս բիւր այլանդակութիւններ ունենար չպիտի սովրէին. այլ իբր ձանձրացուցիչ և ժամանակակորոյս նկատելով պիտի նեռէին, արդ երևակայեցէք մի անգամ երբ այդ լեզուն դասախօսուի կանոնաւոր Հայ մանկավարժի առաջնորդութեամբ Հայ տղաքներն որչա՞փ ախորժանօք պիտի կարդան և որչափ քիչ ժամանակ պիտի կորուսեն զայն ուսանելու համար։

Ռուսահայ դպրոցներու և ուսուցիչ մանկավարժներու մասին զովեստ խօսիլն կարողութենէն վեր է. միայն անկողմնակալ ոգւով կը յայտարարեմք թէ անհան առաւելութիւններ ունին մեր Ցաճկահայ ուսուցիչներէն նուազ բացառութեամբ 'ի Ցաճկահայս կայ լուրջ և կարող ուսուցիչներ անոնք ալ փոքրաթիւ գաղթականութեան մէջ աշխատելէ յառաջ բազմահայ տեղեր հիմնուած ու հաստատուած են։ Մեր այս ըսածներու ճշմարտութիւնքն այժմ Ցաճկահայերն և Պարսկահայերն ալ ըմբռնել սկսած են, և այժմ տեղ տեղ ալ Ռուսահայ ուսուցիչներ ալ կը գործածուին և շատ տեղեր ալ գործածելու փափաք ունին միայն քաղաքական նկատումներէ կերկնչին։

Աշնիւ գաղթական ազգայինք, ա՜հ, Ձեզ լաւագոյն մինչ յառաջիկայի ուսումնական տարուայ սկիզբներն բաւական ամիսներ կան այդչափ միջոցի մէջ կարող էք դիմել Ռուսահայոց, անոնց հետ բանակցութեան մտնել և համաձայնութիւն գոյացնելէ վերջ կարող և գիտուն մանկավարժ ուսուցիչներու ձեռքով փրկել Ձեր արդի անկերպարան ու խեղճ վարժարաններն ուր Հայ մանուկն փո-

խանակ մտաւորապէս և հմտութեամբ ճոխանալու կը ծթրին ու կը փճանան։

Ընտրութեան համար կարող էք դիմել Թիֆլիզի հոգևոր իշխանութեան և հաւատացէք որ ամենայն ուրախութեամբ Ձեզ պիտի պատասխանեն․ բայց բերաննիդ բանալէ յառաջ գրպաններնուդ բերաններն ալ նախապէս շօշափել մոռնալու չէք։

ԱՐՁՆ

ՊՐԱՒԼԱ 8 ՓԵՏՐ. 1892

ԽՄԲԱԳԻՐ–ՏԷՐ,

Ձեր լրագրոյ 4րդ թւոյն մէջ ներփակեալ “Հայ գաղթականութեան վիճակագրական ցուցակ„ մը, յորում ամփոփած էիք հինգևտասն հարցումներ, ձեռքս անցաւ պատահմամբ, որք ինչպէս Պուլկարիոյ և Ռումանիոյ Հայաբնակ քաղաքաց, նոյնպէս տեղւոյս Հայ եկեղեցւոյ և գաղթականութեան նըկատմամբ էին։

Այդ տասնևհինգ ամենակարևոր հարցերը կը հաստատեն թէ Ձեր Ա. թւոյն սկզբան պիտի ծառայէք, այսինքն Պուլկարիոյ և Ռումանիոյ Հայոց քաղաքական և նիւթական. գիտական և արուեստական. ազգասիրական և օտարասիրական, վերջապէս՝ այս երկու երկրաց մանաւանդ վերջնոյն մէջ բնակեալ Հայոց արդի ցաւալի վիճակը երևան հանելով ջատագովել կամ պախարակել յառաջադրած էք որոյ վասն բերկրութիւնս կանխաւ կը յայտնեմ։

Ուրախ եմ, կ'ըսեմ, զի այդու Պուլկարիոյ յեռանեալ և Ռումանիոյ կորուսեալ Հայութեան յառաջդիմութեան ու վերադարձմանը շարժառիթ պիտի լինիք, նոցա գրգիռ պիտի տայք իբր Հայ ծընիլ, ապրիլ և մեռնիլ. և կենաց այդ ժամանակամիջոցին մէջ Հայութեան պարտուց և իրաւանց և հետևաբար Հայկական զգացմանց տէր լինիլ։

Ա՜խ, երբ երևակայութեանս առաջ կը բերեմ այնպիսի պարագայներ, յորս Ռումանիոյ մէջ ամենաբարձր դասակարգի պատկանող Հայ մը (յարգելի բացառութեամբ) նախատինք կը համարի Հայ անունը կրել 'ի ճակատուն, երբ կը յիշեմ միջնակարգ վաճառական մը որ աւելի փայլուն դիրք արժանանալու տենչով կ'անպատուէ Հայութիւնն ու եկեղեցին որոյ ծոցէն է ելած, երբ կը տեսնեմ որ ստորնակարգ Հայերն իսկ կենաց հեշտութիւնները վայելելու համար կը մոռնան իւրեանց բնագաւառը, կանայն ու որդիքը երբ վերջապէս ամեն դասակարգի պատկանող Հայք (և ինչպէ՜ս Հայ) Հայութենէ զատ ամեն ազգի խառնուրդ են, Հայ են և չ'ունին Հայու անուն և սիրտ. բարեպաշտ կը ձևանան և փոխանակ զիրենք մկրտող Հայաստանեայց Առաքելական Ս. Եկեղեցին յաճախելու կը դիմեն ուրիշ աղօթատեղիներ, կը նպաստեն ո'չ Հայ վարժարանաց և իւրեանց զաւակունքը կը խըրկեն օտար ազգի ճիմնազիոններ և նախակրթարաններ մոռնալու համար Հայ լեզուն և կրօնն. սըրտէս արիւն կը հոսէ այս անտարբերութիւնները տեսնելով։

Զհայութիւն նախատելու պատճառ եղած են մանաւանդ Հայատեաց և կրօնամոլ Յոյն կղերին, որպէս այլուր, նոյնպէս և 'ի Ռումանիա ներշնչած այն վատ զրպարտութիւնները զորս Եաշ բնակող հայրենատէր և քաջ Ռումանագէտ Հայ մը կրցաւ ջրել այն զրպարտութիւնք զոր կ'ուզէին վերագրել Հայ ազգի վրայ. և այդ ազնիւ Հայուն հրաւիրանօք Պուքրէշի ծերակոյտը հաստատեց Հայաստանեայցս Ս. Եկեղեցւոյ Ուղղափառ լինելը, այլ աւա՜ղ որ մեր անտարբեր Հայք չ'ուզեցին սրբել իւրեանց ճակատուն յանիրաւի դրոշմուած նախատալի մի քանի մակդիրներ (օրինակ իմն երկրիս բնու մէջ Հայոց տրուած և ընդհանրացեալ „Prost" ***: բառը)։

Ահա այսպիսի նախատալից բառերէն խրտուիլակի մը պէս ատելով կ'ուքօղեն իրենց Հայութիւնը, առանց այդ դատակնիքը գործածողաց դարձնելու։ Հուսկ ուրեմն երկրին քաղաքակիրթ ասփորոյթից և ոսկեզօծ բարուց անձնատուր գոլով կը յանդգնին իսկ ծաղրել, այս ծաղրելի ***** Հայերը իրենց արիւնակից եղբարքը, թոռունք այն տիեզերահռչակ Հայ դիւցազանց, որոց զարմանահրաշ քաջագործութիւնքն ու անջնջելի անուններն ընդհանուր Ազգաց պատմութիւնն ոսկետառ արձանագրած է 'ի յիշատակ տարագայ դարուց և 'ի պարծանս Հայութեան։

Այս Հայութեան դատակնիքները հարկ էր. Այո՛, մարդացելոյն Աստուծոյ խարազանաւ 'ի տաճարէն արտաքսած աւազակաց նման արտաքսել և Հայութենէ և կամ մեծն Աղեքսանդրի առ իւր համանուն այլ վատասիրտ զինուորն ըրած առաջարկն ընել. (փոխել անունը կամ սիրտը)։

Տասն հազար Ռումանաբնակ Հայոց մէջ մատով կը համրուին 'ի Ռուման հանգուցեալ Թէոդորոս Սողոմոնեանի անձի նմանողներ. որք սիրեցին իւրեանց Եկեղեցին և զԱզգն. լացին նորա թշուառու-

թեանը վրայ և սփոփանաց ձեռն կարկառեցին 'ի մխիթարութիւն իւրեանց խղճալի ազգակցաց։

Իրաց այս վիճակին մէջ հարկ անհրաժեշտ էր որ «Դանուբ»ի պէս ազգասէր և անկողմնակալ թերթ մը երևան գալով ձայնել ուզէր այս կործանարար անտարբերութիւնը, որ գնալով մինչև մեռելութեան կ'առաջնորդէ։

Յաճախակի ուղևորութեամբս պատեհութիւն ունենալով Պուքրէշթ, Կալաց, Սուլինա քաղաքներն այցելելու և մերձակից մասին ճշգրիտ գաղափար մը կազմած ըլլալու և այս օրեր 'ի Պրայիլա Ձեր 4րդ թիւոյն մէջ ներփակեալ ցուցակ մը 'ի ձեռին ունենալով Ռօմանիոյ Պրայիլա քաղաքի Հայութեան մի համառօտ նկարագիրն կը փութամ ընել։

Պրայիլա կը գտնուի Դանուբ գետի վրայ, շատ հին ժամանակներէ շինեալ. ունի 35–38 Հայ ընտանիք. բնիկ և եկք և 200ի չափ պանդուխտ բեռնակիրներ. 'ի սոցանէ կան որ գաղթած են Ռումանիոյ քաղաքներէ, տեղացիք շատ հին գաղթականներ են և կը կարծուին Անիի բեկորներն լինել. կան նաև Ռուսաստանցի, Պուլկարիացի, Կ.Պոլսեցի, և այլ աշխարհներէ գաղթած Հայեր, որք մեծ մասամբ արհեստաւոր են. սրճարանապետ, սափրիչ են. մի քանի վաճառական և յանձնակատար. մի հատ ալ կայ ագարակատէր։

Բնիկ տեղացի Հայ ընտանեաց մէջ (անուամբ միայն) Հայերէն խօսիլն իր բացակայութեամբը կը փայլի, այլ անխտիր Ռօմաներէն և տակաւին Թրքերէն, գովելի է բնիկներէն Տիար Պէտրոսեան անուն ոմն. որ կը փայլի իր պատուով և հարստութեամբը. կը հաւատեն թէ տեղւոյս եկեղեցւոյ խղճալի վիճակը նկատողութեան առնելով մտադիր է ազգային նախանձախնդրութեամբ նորա բարեզարդութեանն օժանդակել 'ի յիշատակ իւր քեռորդի վաղամեռիկ Կարապետի և իւր ազնուազարմ՝ ընտանեաց։

Ս. Եկեղեցին կառուցեալ է 1869 թուականին նախաձեռնութեամբ և առատաձեռնութեամբ հանգուցեալ Կ. Պօլսեցի Յարութիւն աղա Շիրինեանի, և նուիրեալ է Ս. Աստուածածնայ անուան. կը գտնուի քաղաքիս պողոտայի վրայ. «Սթրատա Կալաց» անուանեալ. ունի բարձրադիր զանգակատուն, և 'ի ճակատն մի կաթողիկէ. իւր ներքին և արտաքին շէնքը. համաձայն Հայաստանեայց Ս. Եկեղեցւոյ։ Ունի երեք պաշտօնեայ. մի քահանայ՝ Արժ. Տ. Ստեփաննոս Կիւլիւմեան. միւսը դպիր և մի ալ հոգաբարձու. Մինաս աղա Անտօնեան՝ որ անձնուիրութեամբ կ'աշխատի 'ի պայծառութիւն եկեղեցւոյ. սա անխտիր տեղւոյս ազգայնոց համակրութեան արժանացած է իւր հեզահամբոյր բնաւորութեամբը։

Եկեղեցին չունի ո և է կալուած բայց այն հողէն որ տարեկան միայն 400 ֆրանք կ'արտադրէ. և այն տունէն ուր ընտանեօք կը բնակի. ծերունի Տէր Մարտիրոս քահանայ Անտօնեան 93 տարեկան. անդամալոյծ. սա բնիկ Պօլսոյ Սամաթիոյ թաղէն է. Արժ. Ստ. քահանայ Կիւլիւմեան կ'առնայ 80 ֆր. ամսաթոշակ. և դպրացուն 30 ֆր. և եկեղեցւոյ այլ և այլ ծախքերը վերոյիշեալ Մինաս աղա դիմելով ազգայնոց կը հաւաքէ ամենամեծ դժուարութեամբ։

Աստ չկայ, փառք Աստուծոյ ուրիշ տեղեաց պէս կուսակցական երկպառակութիւնք։ Տեղւոյս թաղականութիւնը չէ նմանած ժողովրդի ընտրութեամբ կազմեալ խորհրդոց. Սահմանադրութիւնը որպէս Ռումանիոյ այլ քաղաքաց մէջ նոյնպէս և աստ ոչ հասկացող կայ և ոչ ալ հասկնալ կ'ուզեն. քուէի իրաւունք ունեցող անձանց ընդհանուր քուէարկութեամբ չէ որ կը կազմուի թաղական կամ հոգաբարձու, այլ մի քանի ինքնահրաւէր անձինք 'ի մի վայր հաւաքուելով ըստ քմաց կ'ընտրեն իրենց գանձապետ. և զայն հոգաբարձու կը շինեն։

(Կը շարունակուի)

ՄԵՂՈՒ

Կ.ՊՕԼԻՍ 9 ՓԵՏՐ. 1892

Մանաւանդ էնֆլիւէնզան կարծես կը ճարակի տակաւ ազգային գործոց մէջ ալ. ընդհանուր մի թուլութիւն կը տիրէ ամէն կողմ, անկարելի կը լինի մեզ գուշակել այս մեռեալ վիճակի ի՞նչ պիտի յաջորդէ։ Վարչապետ լինելու ընտիր յատկութիւններէն բացարձակ զուրկ Պատրիարք Աշըքեան կը շարունակէ ծծել Մաքրի–Քէօյի բարեխառն օդը եւ չաբաթական կեղծ անհանգստութիւններ պատճառաբանելով, բոցավառ կրակարանին դիմաց բազմած կ'երեւայ թէ կը ծիծաղի մեր քթին. ազգը ի՞նչ կացութեան մէջ է. ժողովուրդը ի՞նչ իղձեր ունի, եւ ինք ի՞նչ պարտականութիւններ ունի ժողովուրդի ըղձից եւ փափաքանաց հանդէպ, իւր այս անշարժ ընթացք մտածել կուտայ մեզ թէ կամ ըմբռնելու կարողութիւն եւ կամ գործադրելու ոյժ կը պակսի իւր մօտ. իւր ուղղութիւն որքան կարելի է հետեւցնել, «Նախ ես ապա Ազգը» նշանաբանն ունի, անմիտ մարդ, որ պատմութենէն, ապագայի դատաստանէն ալ չի սոսկար եւ գիտնալով հանդերձ քաջ կերպով թէ իւր անուն մթին սուտերներու տակ ողողեալ պիտի մնայ։

Գաւառներ զուրկ իւրեանց առաջնորդներէ. Արաբկիր անառաջնորդ գրեթէ, միեւնոյն ժամանակ Տիգրանակերտ, նմանապէս Կարին, նոյնպէս Վան, Տրապիզոն, Սամսոն, Եւրոպական գաղթականութիւնք (գլխաւորաբար Պուլկարիա եւ Ռումանիա) անհովիւ եւ դեռ չատեր, ո՞վ դարման պիտի տանի այս անբաղդ ազգի ցաւերուն. Աշըքեա՞ն. — ո՛չ, ո՛չ, նա չէ կարող բժիշկ դառնալ մի այնպիսի կեանքէ վերջ որ անցած է դատարկօրէն Արմաշի վանուց մէջ. մի այնպիսի կեանքէ վերջ որ սոսկ խօսք կը պարունակէ։

Անկարելի է չ'յիշել Արմաշէ 'ի լոյս ընծայուած «ՅՈՅՍ» ամսաթերթը որ մինչեւ 1876 թուականն չարունակուեցաւ նոյն ժամանակ Խորէն վարդապետ Աշըքեանի խմբագրութեան ներքեւ։ Այն քսան երեսուն էջերուն մէջ որ հետզհետէ դանդաղօրէն սկսան դուրս գալ մամուլի տակէն ամեն ինչ կրակ էր. հոն գրող գրիչներ հուր բոց կը ժայթքէին եւ Հային սեւ հորիզոն բոսորել կը ճգնէին գոցցես, թերթի սանձը Աշըքեան վարդապետի ձեռք էր եւ համրութիւնն պարունակութենէն կը հետեւցնէր թէ Պոլսէ 20 ժամ հեռուն մի ուղիղ գանձ ունէր, ապագայ Պատրիարքցու մի կար 'ի պատրաստի, որ մի օր չէ մի օր պիտի տանէր իւր յաղթանակ։

Հուսկ ապա 1888ի աճագնադղորդ գոռում գոչումներէ ետք Աշըքեան յաջողեցաւ բազմիլ Երեսփոխանական քուէի մեծամասնութեամբ եւ մի քանի խեղկատակներու ջանիւք սիմոնն Վարժապետեանի աթոռին վրայ. Ազգը խաբուած լինելն կը հասկնայ. բայց ի՛նչ օգուտ. Արմաշի հրաշակերտն ծաղու արժանի մի անձնաւորութիւն էր, այդ կրակ ու բոց գրիչն արուեստական էր եւ մարելու հակամէտ, ամեն ինչ կեղծիք էր Արմաշի վանահօր մէջ եւ ազգը բնականաբար պիտի տուժէր։

Տուժեց ազգը եւ տակաւին պիտի տուժէ եթէ մի քիչ ալ անտարբեր մնայ։

Արտասահմանի Հայ թերթերու մէջ բացորոշ կերպով իսկ սոսա գաղտագողի զրոյցներ կը շրջին որոց համեմատ Աշըքեանի նպատակ Կաթողիկոսանալ է։ Չափազանցութեան արդիւնք չէ այս զրոյց, նոքա որ կը ճանչեն Պոլսոյ այժմու Պատրիարքը նոքա միայն կրնան հաւատալ թէ նորա ունայն խելապատուկ այդ բարձրութեանց ալ ձեռնամուխ լինել կրնայ ճգնիլ, եւ երեք տարուան ընթացքի մէջ ի՞նչ արաւ 'ի Պոլիս որ քան զայն գերազանց գործունէութիւն ցոյց տայ յէջմիածին, այդ փչապատ աթոռի վրայ բազմելով անպատուութիւն միայն կրնայ բերել նորա վերայ։

Եթէ մեր խոնարհ կարծիք հարցուի Կաթողիկոսական արժանաւոր մի ընտրելի ցոյց տալու խնդրոյն առթիւ, հեռի կուսակցական գաղափարներէ ոչ Աշըքեան, ոչ Սեդրակեան, ոչ Երեմիա մատնանիշ կ'անենք, հակառակ լաւագոյն նկատելնուս զՍեդրակեան այդ երկուքի մէջէն, բանիրուն, արժանաւոր աշխարհականներ չեն պակսիր, եւ մեր եկեղեցական օրէնքներ օրինաւոր ընտրելւոյ պակասութեան առթիւ աշխարհականի Կաթողիկոսացումն կ'արտօնէ։ Տիրող սեւ վեղարներ կասկած միայն կը ներշնչեն։

Ո՛չ Ռուսահայը. ոչ Թուրքահայը թող չարձակեն միմեանց դէմ չանթեր, արժանաւոր ցուցնելու համար այս ինչ կամ այն ինչ Եպիսկոպոսն. անակնկալ մի 'պէտք է յապուշ կրթելու համար տիրող կղերական մարմնոյն. զգացնելու համար թէ Ազգը կը ճանչէ ամեն ճանապարհ եւ գիտէ արժանն անօրինելու միջոցը։

Խորէն Արքեպ. Լուսինեան Օսմ. կառավարութեան անհաւատարմութիւն ցոյց տալով իւր մի քանի նամակներ ոստիկանութեան Նախարար Նազըմ պէյի ձեռք անցած էր, երբ կը կոչէ զինքը հարցաքննութեան, Խորէն Սրբազան կը խոստովանի յանցաւոր լինելը եւ Վ. Սուլթանի գթութիւնը կը հայցէ պաղատանօք, եւ ներում կը շնորհուի. իսկ մեր Աշըքեան Պատրիարքը Նարպէյ Սրբազանէ վրէժ առնելու նպատակաւ զինքը պաշտօնազուրկ կ'ընէ Պէշիքթաշի քարոզչութենէն, եւ նրա տեղ կը կարգէ Գեր. Տիմոթէոս Եպ. Սափրիչեանը։

Ով գիտէ երբ պիտի դադրինք. այնպիսի մթին խնդրոց վրայ գրելէ։ Ա.

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ԵՒ ՌՈՄԱՆԻՈՅ ՆՈՐԸՆՏԻՐ ԱՌԱՋՆՈՐԴԸ

Բերկրութեամբ սրտի կարդացինք Պոլսոյ լրագրաց մէջ կեդրոնական խառն ժողովոյ պաշտօնական յայտարարութիւնը 'ի մասին ընտրութեան Գեր. Գէորգ Ծ. Վարդապետ Երեցեանի յԱռաջնորդութիւնն Պուլկարիոյ և Ռումանիոյ Հայոց, մեք արդի միակ ներկայացուցիչը լինելով իւր հովուութեան շրջանակին հայոց մամլոյն, այս բարեյաջող ընտրութեան հանդէպ չեմք կարող անտարբեր գտնուիլ ուստի կը փութամք շնորհաւորել Անիի մտարանդի զաւակներին որ վերջապէս յետ իւրեանց բազմամեայ հոգեւոր զրկանաց վերջապէս ունեցան իրենց խնամատար մի օրհնող ձեռք։ Յիշելով այն բարեմասնութիւնները որոցմով օժտեալ է յիշեալ Գեր Հայր Սուրբը, կը յուսամք որ Պուլկարիոյ և Ռումանիոյ Հայ գաղութը պիտի գիտենայ օգտուիլ այդ բարեմասնութիւններէն որոնց մէջ միշտ աչքի զարնողներն են նորին Գերապատուութեան հեզահամբոյր բնաւորութիւնը, իւր Աստուածաբանական և լեզուագիտական ու ուսումնական հմտութիւնները որոնցմով փայլած է միշտ ամեն պարագաներու մէջ և փորձերը ցոյց տուած է թէ՛ իրեն պարբերական այցելութեանց մէջ թէ Երուսաղեմայ Ս. Յակոբեանց ժառանգաւորաց վարժարանի տեսուչ լինելովը. թէ նոյն վանուց վանական Պատկ. խորհրդոյ Ատենադպրութեամբը և թէ այլ և այլ ուրիշ պաշտօններու մէջ, ասոնցմէ զատ ինքը արդէն իւր ծննդեամբ Անիի սերունդներէն լինելով այժմէն հաւատիք մը կը ներշնչէ մեզ որ սովորականէն տարբեր եռանդեամբ պիտի հովուէ իւր խնամոց յանձնուած ժողովուրդը։

ՏԵՂԱԿԱՆ

Հինգշաբթի Ս. Վարդանանց տօնի առթիւ տեղւոյս Եկեղեցեաց եւ վարժարանի մէջ բստ սովորութեան հանդէս կատարուեցաւ։

Նոյն երեկոյ տեղւոյս նորակազմ ընթերցասիրաց ընկերութեան կողմանէ ալ «Աւերումն Անւոյ» ողբերգութիւնը ներկայացուցին 'ի նպաստ սոյն ընկերութեան. գոհութեամբ լսեցինք թէ հասոյթը գոհացուցիչ է եղած,

ՏԷՐ ԵՒ ԽՄԲԱԳԻՐ Մ. Ս. ԹԻՒԹԻՒՆՃԻԷՖ

ՐՈՒՍՃՈՒԳ ՏՊԱՐԱՆ Մ.Ս. ԹԻՒԹԻՒՆՃԻԷՖԻ
Скоро-печатницата на Спиро Гулабчѣв.